

dochter van een rechercheur verloofd, de rechercheur kende een beroepsinbreker en deze, die zijn leven wilde beteren, was bereid als laatste inbraak een partij pb-karton te stelen; 'hij wilde', aldus Veterman, 'voor deze patriotische daad zelfs geen sigaret als beloning hebben.'¹

De meeste van Vetermans pb's kwamen aan Joden ten goede alsmede aan leden en relaties van de spionagegroep 'Luctor et Emergo', waarmee hij in de lente van '42 in contact kwam. Die groep ontwikkelde zich tot de 'pilotenhulp'-organisatie 'Fiat Libertas' en deze had uiteraard voor de Geallieerde krijgsgevangenen die ze naar België smokkelde, pb's nodig. Veterman vervaardigde overigens ook veel andere nagemaakte papieren, ten dele voor de Belgische groepen waarmee 'Fiat Libertas' samenwerkte; de politie in een Brusselse voorstad werd zelfs 'een afnemer in het groot', 'de Belgische ambtenaren', aldus Veterman, 'werkten in dit opzicht oneindig veel meer mee dan de Hollandse.'² In het laatste jaar van zijn werkzaamheid had Veterman veel hulp van de clichéfabriek van van Tijn & Zack te Amsterdam, een Joods bedrijf dat onder een *Verwalter* stond; een vroegere employé van dat bedrijf, Jos van Weeren, was een van zijn belangrijkste helpers.

De kwaliteit van Vetermans pb's was uitstekend. Gelijk gezegd: in februari '42 werden de eerste honderden in gebruik genomen. Eind '42 was nog geen enkele daarvan of van de later in '42 uitgegeven series als nagemaakt ontdekt en voor verder onderzoek doorgegeven aan de Rijksrecherche centrale. Daarbij moet dan wel bedacht worden dat het hier om vele honderden nagemaakte pb's ging, niet om vele duizenden of zelfs tienduizenden. Het was een andere groep die, geheel zelfstandig en zonder iets van Vetermans werk te weten, tot die hogere productie kwam. Tot de oprichting van die groep die zich later de Persoonsbewijzen centrale ('de PBC') ging noemen, was het initiatief genomen door de man die wij in ons vorige deel al schetsten in zijn strijd tegen de Kultuurkamer: de beeldhouwer Gerrit van der Veen.

★

Gerrit (officieel: Gerrit Jan) van der Veen was in 1902 in Amsterdam als zoon van een slager geboren. Hij kwam uit een ontwikkeld gereformeerd gezin. Hij volgde een driejarige hbs, daarna ging hij naar de Spoorwegsschool

¹ A.v., p. 30. ² A.v., p. 36.